

Hlavní zjištění výzkumu

vzdělávání žáků se speciálními potřebami v Karlovarském kraji

Nadace Open Society Fund Praha ve spolupráci s Krajským úřadem Karlovarského kraje nechala zpracovat výzkum zaměřený na schopnost běžných základních škol vzdělávat žáky se speciálními potřebami. Jedná se o děti z etnických menšin, sociálně vyloučených rodin i děti zdravotně postižené. Výzkum probíhal od května do prosince 2012 na zhruba polovině základních škol a na dalších institucích se vztahem ke vzdělávání v Karlovarském kraji.

Výzkum je součástí pilotního projektu, v rámci kterého Nadace Open Society Fund Praha uzavřela v květnu 2012 s Karlovarským krajem dohodu o spolupráci na vytvoření školské inkluzivní koncepce kraje. Společně nechaly tyto instituce zpracovat tento výzkum a vytvořily pracovní skupinu, v níž se sešli ředitelé různých typů škol, pracovníce pedagogicko-psychologických poraden, úřednice ze školských odborů na městské i krajské úrovni, zástupci České školní inspekce, odborníci i zástupci nevládních organizací a rodičů znevýhodněných dětí. Nyní vypracovávají první doporučení, jak zvýšit integraci dětí se speciálními potřebami do běžných škol v Karlovarském kraji.

Metodologie výzkumu

- » *Analýza dat z Ústavu pro informace ve vzdělávání o všech základních školách v Karlovarském kraji za rok 2011 – vytípnování hlavních problémů a jejich kategorizace*
- » *Telefonické dotazníkové šetření s cca polovinou základních škol Karlovarského kraje (celkem 50 ZŠ)*
- » *Skupinové diskuze s učiteli základních škol, základních škol praktických a speciálních, rodiči (intaktních žáků, žáků zdravotně postižených a romských žáků) a pracovníky poradenských zařízení (6 typů skupin)*
- » *Rozhovory s institucionálními aktéry a občany obcí – Česká školní inspekce, Karlovarský kraj, pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, orgány sociálně-právní ochrany dětí, zřizovatelé, základní školy a základní školy praktické a speciální, centra podpory inkluzivního vzdělávání, obyvatelé (celkem ve 21 obcích a z nich v 5 městech s rozšířenou působností, 81 rozhovorů)*

Klíčová zjištění

- » **Kraj disponuje dobrými příklady inkluze z řad škol i zřizovatelů**

V Karlovarském kraji existuje řada příkladů dobré praxe inkluze. Jsou tu základní školy s rozvinutým inkluzivním přístupem ke vzdělávání žáků a komunitním způsobem práce. Podíl žáků se speciálními potřebami v těchto školách je mezi 10 a 20 %. Je to například ZŠ a MŠ Regionu Karlovarský venkov, ZŠ Pohraniční ve Velké Hleďsebi, ZŠ ve Žluticích, ZŠ M. C. Skłodowské v Jáchymově, ZŠ Lomnice a další. Některé obce v regionu si stanovily kvalitní otevřené vzdělávání jako prioritu a rozvoj inkluzivního vzdělávání cíleně podporují například poskytováním finančních prostředků na zajištění služeb speciálního pedagoga či psychologa (např. obec Lomnice).

- » **Počet žáků ve třídách není pro inkluzi významný**

Průměrný počet žáků na zkoumaných školách v Karlovarském kraji je 22 dětí ve třídě. Mezi průměrnou velikostí třídy ve škole a podílem individuálně integrovaných žáků na škole však nebyla zjištěna žádná statisticky významná souvislost. Statistiky ukazují, že ve třídách, kde jsou integrovaní žáci se speciálními potřebami, je průměrně stejně

žáků, jako ve třídách, kde tito žáci nejsou. Z rozhovorů a diskusních skupin vyplynulo, že záleží především na kvalifikaci, schopnostech a motivaci jednotlivých učitelů, nikoli na počtu žáků ve třídě.

» **Nízká je zejména integrace dětí s lehkým mentálním postižením**

Karlovarský kraj společně s Jihočeským krajem jsou jediné kraje v ČR, kde má více dětí diagnostikováno lehké mentální postižení než specifické poruchy učení (například dysgrafie). Celkem 68 % dětí s tělesným či smyslovým postižením je zde individuálně integrováno v běžných třídách, zatímco z dětí s lehkým mentálním postižením je to pouze 3,8 % dětí. Právě lehké mentální postižení je přitom nadměrně diagnostikováno u romských dětí – podle zprávy České školní inspekce z roku 2010 má Karlovarský kraj podíl romských žáků na počtu žáků s diagnózou lehkého mentálního postižení 48,5 %, což je druhý nejvyšší po Ústeckém kraji, kde je to 53 %. Speciální třídy v běžných základních školách na Karlovarsku přitom nejsou naplněny, mohly by tedy pojmout část žáků ze základních škol praktických.

» **V kraji je nedostatečná včasná péče a předškolní vzdělávání**

V porovnání s jinými kraji má Karlovarský kraj nízký podíl dětí se speciálními potřebami v předškolním vzdělávání. Společné vzdělávání dětí s handicapem a bez handicapu v mateřské škole je přitom neúčinnější formou prevence vyčleňování znevýhodněných žáků v základním vzdělávání. Odsunutí problémů spojených se vzděláváním těchto dětí do období docházky na základní školu vyžaduje mnohem vyšší finanční investice i nasazení pedagogů. Chybí zde součinnost školských odborů se sociálními, kdy například u sociálně vyloučených a ekonomicky špatně zajištěných rodin bývá docházka do mateřské školy často ukončena pro dluhy na stravném.

V Karlovarském kraji je také pouze jedno specializované zařízení včasné péče v Chebu, které má pouze dva sociální pracovníky. V oblasti dostupnosti rané péče je tak na tom Karlovarský kraj nejhůř v republice. Právě včasná péče, tedy sociální práce s dítětem a jeho rodiči ještě před nástupem na školu, by mohla pomoci zvýšit integraci dětí ze sociálně vyloučených rodin a snížit procento těchto dětí v praktických školách.

» **Učitelé pocítují potřebu dalšího sebevzdělávání v oblasti inkluze**

Učitelé a ředitelé škol pocítují, že o možnostech inkluzivního vzdělávání nejsou dostatečně informováni, že sami nedokáží diagnostikovat žáky, že mají limity v práci s heterogenní skupinou a že jim chybí metodické vedení v praxi. Učitelům, kteří již vzdělávají integrované děti, chybí mentoring a supervize. Školy jsou přitom otevřené dalšímu vzdělávání. Celkem 30 % dotazovaných ředitelů, jejichž škola již realizuje inkluzivní vzdělávání, by uvítalo zejména možnosti dalšího vzdělávání ve formě mentoringu a supervize. Až 72 % všech dotázaných ředitelů pak projevilo zájem o další vzdělávání pedagogů, zvláště pokud bude takové vzdělávání reflektovat konkrétní potřeby každé školy a pokud bude jeho financování zajištěno jiným subjektem. Současný systém dalšího vzdělávání dotazovými školám příliš nevyhovuje proto, že si musí kurzy sami platit a že kurzy nejsou praktické - učitelům chybí metodické vedení přímo v praxi a zkušenost, jak znalosti ze seminářů převádět do praxe.

» **Základní školy málo spolupracují s jinými institucemi a s rodiči**

Jen polovina zkoumaných základních škol spolupracuje s jinými školami (mateřskými, základními či středními) a přibližně 60 % škol nespolečně spolupracuje s psychologem či logopedem. Celkem 82 % základních škol nespolečně spolupracuje s žádnou organizací, která by například poskytovala doučování či volnočasové aktivity pro žáky, preventivní programy, sociální práci apod. Jako nedostatečná byla shledána i komunikace škol s rodinou. Spolupráce s rodiči i s výše zmíněnými institucemi přitom dle zkušeností ze škol, které již žáky se speciálními potřebami vzdělávají, inkluzi výrazně napomáhá.